

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА У ГАЛУЗІ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У тезах представлено дослідження конкурентного середовища у галузі вирощування зернових культур в Україні на прикладі ТОВ «Альтернатива». Аналіз здійснено із застосуванням моделі п'яти сил Портера, що дозволяє виявити ключові фактори впливу на ринкові позиції підприємства. Розглянуто рівень галузевої конкуренції, бар'єри входу, вплив постачальників і покупців, а також загрозу замінників. Особливу увагу приділено аналізу сучасного стану ринку зернових: врожайності, експорту, цінової ситуації, основних викликів і позитивних тенденцій.

Ключові слова: конкуренція, агросектор, зернові культури, логістика, експорт, агробізнес, інновації.

Abstract

The abstract presents a study of the competitive environment in the grain cultivation sector in Ukraine, using the example of LLC "Alternatyva". The analysis is based on Porter's Five Forces model, which helps identify key factors influencing the company's market position. The study examines the level of industry competition, entry barriers, the influence of suppliers and buyers, as well as the threat of substitute products. Special attention is given to the current state of the grain market, including yield levels, exports, pricing trends, major challenges, and positive developments.

Keywords: competition, agricultural sector, grain crops, logistics, export, agribusiness, innovation.

Вступ

Аграрний сектор відіграє ключову роль в економіці України, особливо в умовах воєнного стану, коли стабільне виробництво та експорт зернових культур забезпечують валютні надходження та продовольчу безпеку. Водночас підприємства, що займаються вирощуванням зернових, функціонують у надзвичайно конкурентному середовищі, де стикаються з викликами нестабільної логістики, цінової волатильності, тиском великих агрохолдингів і змінами ринкових умов. Актуальність дослідження конкурентного середовища зумовлена необхідністю оцінки факторів, що впливають на ринкову позицію агропідприємств, і розробки ефективних управлінських рішень для забезпечення їхньої сталості й розвитку.

Результати дослідження

У 2025 році загальний обсяг виробництва зернових культур в Україні продовжує залишатися на високому рівні, незважаючи на складні погодні умови та воєнний стан. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства, врожайність зернових у 2025 році становить близько 58 млн тонн, що на 2,5% більше порівняно з 2024 роком [1]. Найбільше зростання зафіксовано у виробництві кукурудзи та пшениці. Позитивну динаміку забезпечують впровадження новітніх агротехнологій, використання сучасної техніки, а також збільшення площі під культурами у відносно безпечних регіонах.

Україна залишається одним із провідних світових експортерів зернових. У 2025 році, незважаючи на обмежену роботу морських портів, експорт зерна перевищив 45 млн тонн. Основними ринками збуту є країни ЄС, Китай, Єгипет та Туреччина. Для подолання логістичних бар'єрів активно використовуються альтернативні маршрути: сухопутні шляхи через Польщу, Румунію та Угорщину [3]. Значну роль відіграє кооперація з логістичними компаніями, які забезпечують транспортування до портів Балтійського та Адріатичного морів [1; 2].

У 2025 році ціни на зернові культури демонструють помірну волатильність. Середня ціна на пшеницю на внутрішньому ринку України складає близько 6 500 грн/т, на кукурудзу — 5 800 грн/т. Зовнішні фактори, такі як ситуація на світових біржах (CBOT, Euronext), коливання цін на пальне, а також геополітична ситуація, впливають на формування ціни. Додатковий тиск чинить зростання логістичних витрат, особливо при експорті залізницею або автотранспортом [4].

Головними викликами для аграріїв залишаються: відсутність повноцінного доступу до морських портів, нестача оборотного капіталу, дефіцит пального, руйнування інфраструктури та міграція кваліфікованої робочої сили. Крім того, страхування агропродукції під час транспортування залишається обмеженим, що знижує привабливість співпраці з українськими експортерами на окремих ринках.

Незважаючи на складні умови, аграрний сектор демонструє адаптивність та інноваційність. Зростає частка органічного землеробства, використання дронів, супутникового моніторингу посівів, систем точного землеробства. Аграрії активно співпрацюють із міжнародними донорами та інвесторами, отримуючи фінансову і технічну допомогу. Зростає інтерес до агрострахування та контрактного виробництва, що сприяє зниженню ризиків.

Рис. 1. Динаміка врожайності зернових культур в Україні, 2020–2025 рр. [1; 2]

У дослідженні конкурентного середовища у галузі вирощування зернових та технічних культур в Україні об'єктом аналізу обрано ТОВ «Альтернатива», яке здійснює свою діяльність у Миколаївській області. Для оцінювання конкурентних умов доцільно скористатися елементами моделі п'яти сил Портера, яка дозволяє виявити ключові фактори впливу на ринкові позиції підприємства у відповідному регіоні [5].

1. Конкуренція між наявними гравцями

Рівень конкуренції в українському аграрному секторі, зокрема у сфері рослинництва, є надзвичайно високим. У Миколаївській області активно діють великі агрохолдинги (Кернел, Агропросперіс, Агротрейд, Нібулон до початку війни), середні фермерські господарства, а також кооперативні об'єднання. Це зумовлює посилену боротьбу за орендовані землі, доступ до кредитних ресурсів та ринки збуту. ТОВ «Альтернатива» утримує стабільні позиції завдяки досвіду роботи, сучасному технічному оснащенню та ефективним логістичним зв'язкам, проте змушене постійно адаптуватися до динамічних ринкових змін.

2. Загроза з боку нових конкурентів

Вступ нових гравців у галузь можливий, проте ускладнений рядом бар'єрів: необхідністю доступу до земельного банку, високими початковими інвестиціями у сільськогосподарську техніку та агротехнології, а також значними витратами на логістику і реалізацію продукції. Проте програми державної підтримки агровиробництва та стимулювання розвитку мікрофермерства потенційно можуть призвести до підвищення конкуренції в регіоні.

3. Вплив постачальників

ТОВ «Альтернатива» залежить від постачальників насіннєвого матеріалу, добрив, засобів захисту рослин, а також техніки та комплектуючих. Формування цін на ці ресурси часто залежить від зовнішніх ринків та валютних коливань, що створює додаткові труднощі у плануванні витрат. Водночас наявність конкуренції серед постачальників забезпечує підприємству певну гнучкість при виборі партнерів.

4. Вплив покупців

ТОВ «Альтернатива» реалізує свою продукцію як на внутрішньому ринку, так і за його межами. Основними покупцями виступають великі елеватори, трейдери та логістичні оператори. Умови воєнного часу, зокрема закриття портів і нестабільна валютна ситуація, посилили вплив посередників, які часто мають можливість диктувати закупівельні ціни. Це змушує підприємство застосовувати більш гнучку цінову політику з урахуванням сезонних коливань.

5. Загроза з боку товарів-замінників

У сфері зернових культур загроза появи повноцінних замінників є низькою, оскільки зерно та технічні культури мають широкий спектр застосування і стабільний попит. Втім, часткову конкуренцію можуть становити біоенергетичні культури або продукти з переробленої сировини, здатні впливати на обсяги реалізації традиційних культур, таких як кукурудза чи ріпак [6].

Висновки

У результаті дослідження встановлено, що ТОВ «Альтернатива» функціонує в умовах високої конкуренції як з боку великих агрохолдингів, так і середніх фермерських господарств. Основні загрози для підприємства пов'язані з волатильністю валютного курсу, логістичними обмеженнями та залежністю від зовнішніх постачальників. Разом із тим, підприємство має низку конкурентних переваг: технічну модернізацію, стабільну логістику та вигідне географічне розташування. Аналіз ринку зернових у 2025 році свідчить про збереження високого рівня виробництва, зростання експорту, адаптацію аграріїв до нових умов та впровадження інновацій. Виявлені фактори дозволяють визначити стратегічні орієнтири розвитку підприємства з урахуванням внутрішніх можливостей та зовнішніх загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ринок зернових культур в Україні: аналітичний огляд / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – 2024. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua>
2. Огляд аграрного ринку України у 2025 році / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>
3. World Agricultural Supply and Demand Estimates. URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde0523.pdf> (дата звернення: 13.05.2025).
4. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. Економіка та суспільство. Випуск 50. 2023. DOI:10.32782/2524-0072/2023-50-53
5. Портер М. Конкуренція: Переклад з англ. – К.: Основи, 2005. – 496 с.
6. Гаража О.П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва сільськогосподарських підприємств України. Економіка та суспільство. 2021. № 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>

Шварц Ірина Володимирівна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: s.irinach502@gmail.com

Ротар Анна Сергіївна – студентка групи П-216, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: rotar2004@gmail.com.

Shvarts Iryna V. – PhD in economics, Associate professor, entrepreneurship, logistics and management Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: s.irinach502@gmail.com

Rotar Anna S. – Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: rotar2004@gmail.com